

A szemle szabályozásának változásai az új büntetőeljárás törvényben

Changes in the regulation of crime scene investigation in the new criminal procedure act

Absztrakt

A szemle szabályozása a büntetőeljárás törvényekben hosszú évtizedek óta gyakorlatilag változatlan. Az új büntetőeljárás törvény ebben változást hozott, és egy modern, alapvető garanciális szabályokat tartalmazó szabályrendszer született. A változások új elemek beépítését, régiek gyakorlathoz igazítását, új jogintézmény bevezetését és korábbi jogintézmények szélesítését hozták. A cikk ezeket veszi sorra, megmagyarázza a változások szükségességét, és értékeli az eddig e tárgyban megjelent kritikákat.

Kulcsszavak: bűnügyi helyszínelés, szemle jogi szabályozása, új büntetőeljárás törvény, bűnügyi technika, szakértő

Abstract

Regulation of crime scene investigation within the criminal procedure act has been largely unchanged for decades. The new criminal procedure act made a fair change resulting in a new regulation system containing modern, fundamental rules regarding quality assurance. Changes consist of introducing new elements, modifying outdated elements according to the practice, creating new and extending old legal instruments. The present paper reviews these changes, interpreting their necessity and evaluating the recent critics regarding this subject.

Keywords: crime scene investigation, regulation of the crime scene investigation, new criminal procedure act, forensics, expert

Zenke P. – Egyed B. – Pádár Zs. (2017): *A vadászható fajok védelme: az orrvadászat bizonyítathatósága az igazságügyi genetika segítségével.* Magyar Állatorvosok Lapja, 10, 631-639.

Zenke P. – Egyed B. – Zöldág L. – Pádár Zs. et al. (2010): *Population genetic study in Hungarian canine populations using forensically informative STR loci.* Forensic Science International: Genetics Supplement Series, 1, 31-36.

Zenke P. – Maróti-Agóts A. Á. – Pádár Zs. – Zöldág L. et al. (2009): *Characterization of the WILMS-TF microsatellite marker in Hungarian dog populations.* Acta Biologica Hungarica, 3, 329-332.

Zenke P. (2010): Mikroszatellita-polimorfizmusok vizsgálata kutya eredetű anyagmaradványokból. Doktori értekezés. Budapest: SZIE Állatorvos-tudományi Doktori Iskola

Zenke P. – Egyed B. – Pádár Zs. – Kovács G. et al. (2016): *Increasing relevance of non-human genetics in Hungarian forensic practice.* Forensic Science International: Genetics Supplement Series, 5, 250-252.

Zenke P. – Maróti-Agóts Á. – Pádár Zs. – Gáspárdy A. – Komlós I. – Zöldág L. et al. (2007): *Adatok a kutyaállományok beltenyésztettségének értékeléséhez.* Magyar Állatorvosok Lapja, 8, 484-489.

A cikkben szereplő online hivatkozások

URL1: http://www.romnet.hu/hirek/2016/01/12/romagyilkosságok_8211_hat_ev_eltelvel_jogerosen_lezarult_az_ugy

URL2: <http://aboutforensics.co.uk/oj-simpson/>

URL3: <https://empop.online>

URL4: <https://yhrd.org>

URL5: <https://strbase.nist.gov>

URL6: <https://www.nij.gov/topics/forensics/Pages/social-science.aspx>

A szemle alkalmazásának legrégebbi emléke az időszámításunk előtti 22. századból maradt ránk, amikor a thébai királysirokat kifosztották, és egy bizottságot küldtek ki, amelynek tagjai között rendőrtisztviselők is voltak. Feladatuk az volt, hogy felmérjék a hiányzó értékeket, megállapítsák az elváltozásokat, megsemlélik a helyszínt. A tevékenységükről részletes jelentést írtak. (Déri–Budai, 1991, 102.) Ókori írásos szemleanyag Egyiptomból Kr. e. 1100-ból is maradt ránk egy szemlejegyzőkönyv formájában, amelyet IX. Ramszesz uralkodása idején egy sírrablás kapcsán rögzítettek. Az ókorban egyébként az egyiptomi görög közigazgatás szervei a halálesetek, lopások, balesetek vagy rongálások ügyében gyakran tartottak szemlét. (Kovács, 2013, 292.) Hazánkban az első olyan intézkedés, amely a nyomok követésére utal I. (Szent) László nevéhez fűződik, aki úgy rendelkezett, hogy amennyiben jóságlopás történik, akkor hírnököt kell küldeni abba a faluba, ahova a nyomok vezetnek, nehogy a faluban az állatok kihajtásával a nyomokat megsemmisítsék (URL1). Ezt követően Werbőczy Hármaskönyvében szabályozták a szemlét, de csak, mint az egyéb bizonyítási eszközök kiegészítőjét, különösen a vallomását. Az első igazi szemle szabályokat az 1843. évi büntetőeljárás törvényjavaslat XI. A fejezetében olvashatjuk, amely korszerűen foglalta össze a tárgyi bizonyítás és a szakértői tevékenység legfontosabb mozzanatait. (Katona, 1972, 523)

A szabályozás az utóbbi száz évben nem sok változáson ment keresztül hazánkban, és megállapíthatjuk, hogy nem követte a természettudományok fejlődésének ütemét. A kriminalisztika ez idő alatt nem minden korszakban volt képes azonos módon teljesíteni azt a feladatát, hogy a természettudományban elért kutatási eredményeket a nyomozásban hasznosíthatóvá tegye (Gárdonyi, 2011, 88–89.), a jogalkotó viszont egyáltalán nem mutatott szándékot arra, hogy ezeket a jogszabályba beépítse. Bár bizonyos területeken voltak a kornak megfelelően modern eredmények, a szemle jogintézményének fejlődését mégis a feudális gondolkodás, a részletekbe menő, kötött szabályozás, a garanciális látszattörekvések és a törvényhozói bizalmatlanság jellemezte. Egy olyan egyszerű tény például, hogy a szemle a helyszínen is lefolytatható, *expressis verbis* csak a hatályos törvényünkben fogalmazódott meg.

Ma szemlét négy eljárás keretei között lehet foganatosítani: büntetőeljárásban¹, közigazgatási hatósági eljárásban², fegyelmi eljárásban³ és szabálysértési eljárásban⁴.

1 2017. évi CX. törvény 207. §.

2 2016. évi CL. törvény 68-70. §.

3 11/2006. (III. 14.) BM rendelet 21. §.

4 2012. évi II. törvény 70.§.

Érdeklődésem középpontjában ehelyütt a büntetőeljárás során tartott szemle áll, amelyet a törvény a 207. § és az ahhoz tartozó közös szabályokon⁵ felül az egyéb érdekelt (szemlével érintett személy)⁶, határozat a nyomozás során (szemlén közreműködésre kötelezésről)⁷, jelenlét a nyomozási cselekményeken a felderítés során⁸, jelenlét a nyomozási cselekményeken a vizsgálat során⁹, bírói szemle¹⁰, eljárás jogsegély esetén¹¹ kapcsán említi. Természetesen ezekhez kapcsolódva számos egyéb helyen és összefüggésben is érinti a törvény a jogintézmény szabályait (például lefoglalás, jegyzőkönyv).

A szemle büntető eljárásjogi szabályozása – javaslatainkat elfogadva – soha olyan változáson nem ment keresztül, mint a legutóbbi kodifikáció során. A változások négy csoportba sorolhatók: a korábbi Nyor¹²-ban meglévő egyes szabályok törvényi szintre emelése; a gyakorlathoz igazítás; bevezetett új jogintézmény (csupán érinti a szemletevékenységet); végül pedig egyes jogintézmények alkalmazását szélesítő rendelkezések, amelyek több lehetőséget adnak az ügyészség vagy a nyomozó hatóság kezébe.

Egyes szabályok törvényi szintre emelése

A korábban hatályos Nyor., amelynek feladata a büntetőeljárás törvény szabályainak kibontása, egyúttal a jogalkalmazói értelmezés támogatása is, több olyan rendelkezést tartalmazott, amelyek garanciális jellegűek, így azokat törvényi szinten volt indokolt szabályozni.

Be. 207. § (2) „(...) A tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása, rögzítése és biztosítása során úgy kell eljárni, hogy az eljárási szabályok megtartása utólag is ellenőrizhető legyen.”

Ezt a szabályt a korábban hatályos Nyor. 34. § szabályozta. A törvény tulajdonképpen szóról-szóra átvette a normaszöveget, csak a nyom és anyagmaradvány szövegrészt – mint kriminalisztikai terminológiát – cserélte ki az eljárásjogban használt bizonyítási eszközök kifejezésre.

5 Be. 213. §

6 Be. 58. §

7 Be. 352. §

8 Be. 383. §

9 Be. 393. §

10 Be. 533. §

11 Be. 759.§

12 23/2003. (VI. 24.) IM–BM együttes rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól.

Be. 207. § (2) „(...) *A szemle alkalmával a bizonyítás szempontjából jelentős körülményeket részletesen rögzíteni kell, így különösen a szemletárgy felkutatásának, összegyűjtésének menetét, módját, helyét és állapotát.*”

A két alaptézist a korábban hatályos rendelet külön rendelkezésekben szerepeltette (Nyor. 32. § és 34. §), a jogalkotó azonban a törvényi szintre emeléssel egyidőben ezeket összevonta. A döntés érthető, hiszen ezek kulcsszerepe a bizonyításban egymástól nem elválasztható. A precízen dokumentált felkutatás helye és annak körülményei kiemelten fontosak egyrészt a bíróságig terjedő hitelességi láncolat (chain of custody) ellenőrizhetősége (Czebe, 2019, 272), másrészt pedig a rögzített bizonyítási eszköz szakértői vizsgálata miatt. Tulajdonképpen a szemle alapelvei¹³ közül a jogszerűség és a szakszerűség követelményeinek történő megfelelés érdekében is elengedhetetlen e körülmények pontos észlelése és dokumentálása. Amennyiben ezek az adatok a szemle dokumentációiból nem olvashatók ki pontosan, a bizonyítás során megkérdőjeleződhet a bizonyítási eszköz eredete, így végső soron az, hogy a bizonyítás körébe vont tárgyi bizonyítási eszköz valóban a rögzítés helyéről származik-e. Ha nem követhető, hogy a bizottság a szemle során merre mozgott, mit csinált, akkor később – egy részletes jegyzőkönyvi leírás mellett is – gondot okozhat a bíróságnak az eljárás rekonstruálása is. (Bócz, 2017, 20.) A pontos dokumentáció hiánya a szakértői vizsgálat során is problémát jelenthet, hiszen előfordulhat, hogy a körülmények pontos ismerete nélkül nem adható egzakt szakvélemény. Egyetértve Kovács Gábor véleményével, kiemelt garanciális jelentőségű szabályok érvényre juttatását biztosítja a jogalkotó akkor, ha e követelményt törvényi szinten szabályozza. (Kovács, 2013, 296.)

A korábban hatályos Nyor. 32. §-a tartalmazta azt, hogy a szemléről készült jegyzőkönyv meg kellett, hogy feleljen az ellenőrizhetőség követelményének. A hatályos törvény ezt a megszorítást nem tartalmazza, és immáron a szemle általános követelményeként fogalmazza meg, amely üdvözlendő kiterjesztés. Ez egyúttal a kriminalisztikai követelményeknek (Czebe, 2017, 67.) történő megfelelést is jelenti, amennyiben a szakvélemény megalapozottsága kapcsán gyakran van jelentősége annak, hogy az adott nyomot vagy anyagmaradványt milyen állapotban találták, milyen módon kutatták fel és rögzítették, hiszen ezen körülményekből számos szakértői következtetés levonható.

Ennek megfelelően – összhangban az előző változással – mindkét módosítás a bizonyítási cselekmény utólagos rekonstruálhatóságát követeli meg a jogalkalmazótól, amelynek helyessége aligha vitatható. Erdei Árpád szerint (Belovics–Erdei, 2018, 293.) ezt a követelményt a dokumentálásnak kell megvalósítania,

ami természetesen elsődlegesen igaz, azonban véleményem szerint ez önmagában nem elegendő. A korábban hatályos Be. 166. § (3) bekezdés¹⁴ ezt a követelményt megfogalmazta ugyan a jegyzőkönyv kapcsán (akárcsak az imént idézett Nyor.), így ez vonatkozott a szemlére is, de az új Be. 207. § azonban ezt – nagyon helyesen – nemcsak a szemle dokumentációjára, hanem a teljes szemlére, az egész bizonyítási cselekmény során történő eljárásra vonatkoztatva teszi kötelezővé. Általában természetesen igaz lehet, hogy a szemléről készült dokumentáció (jegyzőkönyv, kép-, hang-, kép- és hangfelvételek, és a helyszínrajz) ezt a feladatot teljesíti, azonban az eljárási szabályok utólagos ellenőrizhetősége nemcsak ezáltal valósul meg, hanem azon lehetőség kötelező biztosításával is, hogy a jelenlévők az eljárási cselekmény során történeteket képesek legyenek észlelni. Nem elegendő tehát, ha például a szemlebizottság tagjai minden szükséges és előírt módon dokumentálják a szemle keretében az egyik helyiségben történeteket, miközben a terhelt a másik helyiségben tartózkodva nem követheti azt figyelemmel. Összegezve: indokolt volt a bizonyítási eszközök felkutatása menetének és módjának ellenőrizhetőségét, a rekonstruálhatóság követelményét törvényi szinten szabályozni, valamint ugyanígy szükséges volt e követelmény teljes szemlére történő kiterjesztése is. A kodifikáció ténye – e két alapvető követelmény kapcsán – a büntető eljárásbeli súlyának megfelelő, komolyabb garanciát jelent az eljárás alanyai számára.

Gyakorlathoz igazítás

Be. 207. § (1) „*Szemlét a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság rendel el és tart, ha (...)*”.

A szemle elrendelésére a hatályos törvény a bíróság és ügyészség mellett már a nyomozó hatóságot is feljogosítja, amely annyiban igazítja a gyakorlathoz a törvényt, hogy ez az esetek döntő többségében így van. Csak a rendőrség tavaly több, mint 26 225 esetben rendelt el szemlét (de 2011-ben például 83 286 esetben), a szabály jelentősége tehát nem csekély, alkalmazása a mindennapokban megjelenik. A korábbi Be. (1998. évi XIX. törvény) a közös szabályok cím alatt lehetővé tette ugyan a nyomozó hatóság által a szemle elrendelését, a változtatás nyomán azonban egy helyen és hangsúlyosan az (1) bekezdésben jelöli ki a jogalkotó az elrendelő szerveket.

13 13/2012. (VII. 30.) ORFK utasítás 3. pontja.

14 A jegyzőkönyvben röviden le kell írni a nyomozási cselekmény menetét akként, hogy a jegyzőkönyv alapján az eljárási szabályok megtartását is ellenőrizni lehessen.

Be. 207.§ (3) „*Ha a szemle tárgyát a nyomozás során egyáltalán nem, vagy csak jelentős nehézség, illetve költség árán lehet a helyszínen megtekinteni, a szemlét az elrendelő szerv előtt kell megtartani.*”

Valamennyi korábbi Be. úgy rendelkezett, hogy a szemle tárgyát a hatóság elé kell vinni, és kivételes helyzetet fogalmazott meg arra az esetre, ha ez jelentős nehézségbe ütközne vagy költséggel járna, mert akkor a szemlét a helyszínen is meg lehetett tartani. Minden jogalkalmazó tudja, hogy évtizedek óta a helyszínen végrehajtott szemle az általánosan bevett gyakorlat. Ez indokolt is így, éppen a rekonstruálhatóság követelményéből fakadóan, ugyanis a szemletárgyat – néhány kivételtől eltekintve – saját környezetében alaposabban és eredményesebben lehet vizsgálni, mint abból kiszakítva, amelynek során, mint tudjuk mind a szemletárgy, mind pedig annak környezete megváltozik, így a levont következtetések utóbb tévesek lehetnek. Az új Be. (2017. évi XC. törvény) éppen ezért ezt a rendelkezést mechanikusan megfordította, amelyet Erdei azon az alapon kifogásol (Belovics–Erdi, 2018, 294.), hogy – mozgékonyaságából fakadóan – nehezen képzelhető el olyan helyzet, amikor a szemletárgy helyszínen történő megvizsgálása a nyomozó hatóságok számára ne volna lehetséges. Kifogásolja továbbá az elrendelő szerv kifejezést is, amit ezért ilyen módon feleslegesen körülményeskedőnek tart ehelyütt alkalmazni. Véleményem szerint a jogalkotó szándéka érthető és méltányolható, ugyanis a szemletárgy helyszínen történő megtekintése a tipikus, és a hatóság elé vitele az atipikus eset. A szabályozás azonban nem tett mást, mint a szemletárgy megszemlélésének a helyszíneit mechanikusan kicserélte, így valóban kissé nehezen értelmezhető a rendelkezés. Talán érthetőbb lett volna egyszerűen így megfogalmazni: „*A szemle tárgyát lehetőség szerint a helyszínen kell megtekinteni*”. Nem értek egyet azonban Erdeivel abban, hogy nehéz olyan helyzetet elképzelni, amikor a hatóság nem tudja a helyszínen megtekinteni a szemle tárgyát. Ilyen eset például a szexuális erőszak áldozata, akinek sérüléseit a hatóság épületében vagy az orvos előtt kell dokumentálni, de ilyen helyzet az is, amikor a szemle tárgyát a menekülő elkövetőnél találják meg, őt előállítják, és a hatóság épületében szemlézik a tárgyat (szükség esetén a személyt), akárcsak annak az elkövetőnek a kezéről rögzített kiegészítő lövési elváltozásokat, aki a nyomozás adatai szerint a pisztollyal lövéseket adott le (vagy vélhetően nem adott le, és ennek kizárása céljából történik a mintavétel).

Új jogintézmény bevezetése

Az új Büntetőeljárás törvénybe telekommunikációs eszköz címen bevezetett új jogintézmény feladat elé állítja a szemlét végrehajtó szerveket, ugyanis a bizo-

nyítási cselekményen jelen lenni jogosult vagy kötelezett alanyok ilyen módon is figyelemmel követhetik az eljárás során zajló eseményeket. Információim szerint ilyen szemlére még nem került sor, azonban a törvény lehetőséget ad arra, hogy ezt hivatalból, illetve a kötelezett, jogosult indítványára alkalmazza a hatóság. A feladat bonyolultabb egy kihallgatáshoz képest, ugyanis ellenében egy bírósági meghallgatással (URL2) vagy egy tanú felderítési szakban történő kihallgatásával – amely döntően statikus mozzanatokból áll –, itt több hatósági és jelenlévő személy dinamikus mozgása és egy időben történő cselekvése, vagy akár nyilatkozata zajlik, amelyet elektronikus eszközön keresztül kellene továbbítani, sőt a másik fél számára észlelhetővé, érthetővé tenni.¹⁵ Ez nem valósulhat meg egyetlen kamerával, hiszen az a történetek észlelhetőségét befolyásolja (például látja a terhelt egy távoli, fix kameraállásból, hogy valamit felvesznek a földről és elcsomagolják, de nem tudja, hogy mi az, mert annak tulajdonságai nem láthatóak, vagy a rajta lévő felirat abból a távolságból nem olvasható). Sok kamera együttes képe útján viszont nehezen lenne követhető az eljárási cselekmény lefolyása. Gondolni kell arra is, hogy a távollévőknek kérdezési, észrevételezési és indítványtételi joguk van, amelyet biztosítani kell még a dinamikusan zajló szemletevékenység keretében is.¹⁶ Erre vonatkozóan a közeljövőben krimináltaktikai szabályokat is magában foglaló módszertant kell kidolgozni.

Amennyiben erre nem is merül fel igény, az eljárási cselekményen zajló tevékenység kép vagy kép- és hangfelvételen történő rögzítése ma már alapvetően szükséges. (Belovics–Erdi, 2018, 293.) Sőt, a bizonyítási eljárásnak csupán fényképfelvételen történő rögzítése sem számít modern eljárásnak (Pásztor, 2016). Ezzel kapcsolatban a Be. 207. § – különösen összevetve azt a közös rendelkezésekkel – túl megengedő, amikor így fogalmaz: „*A szemle tárgyáról, ha lehetséges és szükséges, kép-, hang-, illetve kép- és hangfelvételt, rajtot vagy vázlatot kell készíteni, és azt a jegyzőkönyvhöz kell csatolni.*”, majd a 213. § (4) bekezdésben pedig: „*A szemléről, a bizonyítási kísérletről és a felismerésre bemutatásról – lehetőség szerint – kép- és hangfelvételt kell készíteni.*” Így aztán a nyomozó hatóság maga dönti el, hogy az adott szemle során mely rögzítési módot választja. A gyakorlat pedig jelenleg nyomozó szervenként eltérő, holott az ORFK-n létezik ezt a problémát kógens módon szabályozó belső norma¹⁷. A rendőrségen jellemzően elsőfokú szerveknél, kisebb ügyekben nem készül kép- és hangfelvétel. Az új törvény bevezetése óta – bár az közvetlenül

¹⁵ Be. 124. § (4) bekezdés.

¹⁶ Be. 124. § (2) bekezdés.

¹⁷ A rendőrségen hatályban van a 13/2012. (VII. 30.) ORFK utasítás, amelynek 13. f) és h) pontja alapján ez kötelező.

a szemle vonatkozásában nem tartalmaz szigorúbb szabályokat¹⁸ –, azonban az értelmező rendelkezésekben úgy fogalmaz, hogy a kép- és hangfelvétel nem más, mint a képet és hangot egyidejűleg rögzítő, folyamatos felvétel¹⁹, és erre utalnak az eljárási cselekményen készített felvétel²⁰ szabályai is, de megjelent a Be. szabályait kibontó 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet, amely részletesen tárgyalja a szemle során készített kép- és hangfelvétel követendő szabályait²¹. A rendelkezések között található olyan követelmény, mint hogy „a kamerát úgy kell elhelyezni, és az eljárási cselekményt úgy kell elvégezni, hogy a kép- és hangfelvételen az eljárási cselekmény szempontjából jelentős valamennyi esemény, körülmény és nyilatkozat visszaidézhető módon észlelhető, valamint az eljárási cselekménnyel érintett személy azonosítható legyen”, továbbá, hogy „a kamerát mozgatni és a látószögét változtatni kizárólag az eljárási cselekmény vezetőjének rendelkezése szerint lehet.”²² Ezek különös odafigyelést, a megszokott szabályok átalakítását, új kriminalisztikai ajánlások kidolgozását teszik szükségessé.

Vélhetően ez az oka annak, hogy van olyan területi szerv, amely ezért vonakodik kép- és hangfelvételt készíteni. Valószínűleg nem ez volt a jogalkotó szándéka, ám mégis egy modernebb rendelkezés bevezetése azt eredményezte, hogy a jogalkalmazók egy része – a megoldhatatlannak tűnő feladat okán, amely törvénysértéshez vezetne – inkább visszalépett a modernebb rögzítési eljárásokból a kevésbé fejlettebb irányába. A probléma megoldása pedig ott van az orrunk előtt. Ötvözni kell a fix kameraállást a mozgó kamera képével. (Gárdonyi, 2018) Tulajdonképpen a rendelet is erre utal²³. E szabály alkalmazása – a kriminalisztikai követelményeknek megfelelően kidolgozva – megoldást jelenthet a telekommunikációs eszköz használatával és a hagyományos módon tartott szemle során is. Ez az eljárás a Be. 207. § (2) bekezdésben megfogalmazott utólagos ellenőrizhetőség követelményének történő megfelelés érdekében is kiemelten fontos. Ilyen módon a hagyományos kriminalisztikai eljárások során készített kép- és hangfelvételek biztosítják a szemle szakszerű, a fix kameraállás pedig a jó rekonstruálhatóság érdekében a jogszerű lefolytatás követelményeit²⁴. Ezek mellett alkalmazható a test- vagy fejkamera is, amelyen keresztül jól követhető a bűnügyi technikus által végrehajtott műveletek. A kriminalisztikai

18 Be. 209. § (2) bekezdés.

19 Be. 10. § (1) bekezdés 8. pont.

20 Be. 358. §.

21 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet 55–63. §.

22 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet 56. § (1) és (2) bekezdés.

23 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet 56. § (3) bekezdés.

24 13/2012. (VII. 30.) ORFK utasítás a büntetőeljárások keretében lefolytatandó szemlék végrehajtásáról és a bűnügyi technikai tevékenység egységes szabályozásáról 3. pontja.

ajánlások kidolgozása, majd a szemle végrehajtása során továbbra sem szabad megfeledkezni azokról a kép- és hangfelvételekről, amelyeket a későbbi megalapozott szakértői vizsgálat vagy bírói értelmezés érdekében készít a nyomozó szerv tagja (például a holttesten lévő szűrt sérülések pontos dokumentálása).

Meglévő jogintézmények alkalmazásának szélesítése

Be.213. § (3) „A terhelt, a tanú, a sértett és más személy – így különösen, aki a szemle tárgya felett rendelkezik, vagy azt birtokolja – a szemlének, a bizonyítási kísérletnek és a felismerésre bemutatásnak köteles magát alávetni, a birtokában lévő tárgyat a szemle, a bizonyítási kísérlet, illetve a felismerésre bemutatás céljából köteles rendelkezésre bocsátani. E kötelezettségek teljesítésére a terhelt kényszeríthető, a sértett, a tanú és más személy kényszeríthető, illetve rendbírsággal sújtható.”

Az új törvény a szemletárgy birtokosát, vagy azt, aki a szemletárgy felett rendelkezik kötelezi arra, hogy magát a szemlének alávesse, illetve a szemletárgyat a hatóság rendelkezésére bocsássa. A korábbi szabályozás nem rendelkezett azokról az esetekről, amikor nem az eljárás alanya a szemle tárgya, illetve amikor nem birtokolja a tárgyat, hanem csak rendelkezik felette. Az új büntető-eljárási törvény ezzel a fordulattal kiegészítette a rendelkezést, ám ami igazán fontos, lehetővé tette, hogy a terheltén kívül mások, akik az együttműködést megtagadják ne csak rendbírsággal legyenek sújthatók, hanem kényszeríthetők is legyenek a bizonyítási cselekményben történő közreműködésre. Ez utóbbi szankció ugyanis nem volt benne a korábbi törvényben²⁵, amely bár a mindennapokban nem okozott gondot, de az egyre tudatosabb állampolgári részvétel a büntető eljárásokban bármikor teremthet ilyen helyzetet a szemle során.

Be. 270. § „(...) A vádemelés után az ügyészség a bizonyítási indítvány megététele, bizonyítási eszköz felkutatása és biztosítása érdekében vehet igénybe szaktanácsadót.”

Az új törvény bővítette az 1973-ban kodifikált jogintézményünk, a szaktanácsadó igénybevételének időbeli kereteit, így az ügyészség már a vádemelés utáni szakban is alkalmazhat szaktanácsadót. Ez nagyobb lehetőségeket rejt, mint amilyenek első látásra tűnik, ugyanis megnyitja az utat a forenzikus tanácsadók alkalmazása előtt.

A forenzikus tanácsadói munkakör csupán a 2000-es évek eleje óta van jelen Európában. Az európai országok közül Belgium, Svédország, Finnország,

25 1998. évi XIX. törvény 123. § (4) bekezdés.

Németország és Hollandia alkalmaz kifejezetten ilyen tevékenységet folytató szakembereket. Hollandiában és Finnországban 6-6 fő, Belgiumban 5 fő látja el e tevékenységet teljes munkaidőben, míg Németországban és Svédországban 13, illetve 17 fő lát el ilyen tevékenységet részmunkaidőben. A szerepkör legelőször Svédországban jelent meg 1999-ben, Németországban pedig csupán 2016-ban kezdték meg munkájukat az első forenzikus tanácsadók. (Bitzer és tsai., 2017, 178.)

Belgiumban – a bűnügyi szakértői intézetben – is tanácsadókat alkalmaznak egyre fokozódó érdeklődés mellett. Míg 2009-ben csupán öt ügyben működtek közre forenzikus tanácsadók, addig 2015-ben már 219 ügyet dolgoztak fel. Ezek elsősorban emberöléssel kapcsolatos nyomozások voltak (Bitzer, 2018, 182.), de a tanácsadók gyakran közreműködtek más típusú ügyekben is.

A szemle kapcsán ez azért hangsúlyos, mivel ennek köszönhetően a szemle során keletkezett dokumentáció, az ott végzett munka minősége, az abban rejlő lehetőségek szaktanácsadó által utólag is értékelhetők, amennyiben erre az ügyészségnek a bizonyítás során szüksége lenne. Sőt, abban is segítségére lehet a szaktanácsadó az ügyésznek, hogy egy bizonyítási indítvány megalapozott lehet-e, érdemes-e és ha igen, hogyan javasolt felkutatni meghatározott bizonyítási eszközöket. Arra is választ adhat a tanácsadó, hogy ezek a bizonyítási eszközök, miként rögzíthetők. A forenzikus tanácsadó akár egy később lefolytatandó bizonyítási cselekmény előkészítéséhez vagy annak lefolytatása során is igénybe vehető az ügyészség által. Magyarországon ennek a hasznos rendszernek legfeljebb a koncepcióját kell kidolgozni, ugyanis intézményi keretei a Nemzeti Szakértői és Kutató Központban rendelkezésre állnak, jogi kereteit pedig a Be. 270. § adja, amely a szaktanácsadók alkalmazásáról szól.

A szaktanácsadói intézmény létrehozásának oka – mint ismeretes – éppen az volt, hogy az egyre több és speciálisabb igény miatt a különleges szakértelemre már nemcsak a bizonyítási eszközök szakértői vizsgálatához, hanem azok felkutatásához is szükség volt. (Székely, 1976, 80) Ma azonban már olyan sok a speciális terület, hogy ezek együttes, komplex értékeléséhez is külön szakismeret szükséges. A folyamatnak – az egyidejűleg ellenkező irányba is jelentkező – hatását szintén eredményesen lehet használni a szaktanácsadói intézmény adta lehetőségek kiaknázásával.

A komplex látásmód szükségességét a mindennapi életben is érzékelhetjük, ha egy olyan testi panasszal fordulunk orvoshoz, amelynek okát több szakorvos felkeresése után sem lehetett diagnosztizálni. Ilyenkor szükség van egy olyan orvosra, aki valamennyi lelet kézhezvételét követően, azokat összefüggéseiben vizsgálja, és tanácsot ad a vizsgálatok további irányát illetően, de az is elképzelhető, hogy valamennyi adat megismerését követően megadja a megoldást.

Erre jöttek rá európai kollégáink, akik a szaktanácsadói tevékenység előtt újabb távlatokat nyitottak, felértékelve annak a felderítésben betöltött szerepét anélkül, hogy a szakértői kompetenciákat az sértené. Sőt, egy jól kialakított szaktanácsadói rendszer képes a felderítő munkát már a helyszínen gyors információkkal segíteni, egyúttal a szakértői munkát megfelelően előkészíteni, szükség esetén az igénybe veendő szakértői szakterületek meghatározásában segíteni, az elkészült véleményeket együttesen értelmezni. Az ügyek vádemelést követő szakaszában vagy ügyészi felülvizsgálat során – ha erre igény merül fel – véleményével segítséget tud nyújtani. A szaktanácsadói rendszerben rejlő szakmai lehetőségekre a gyakorló szakemberek figyelmét fel kell hívni, az ügyekben eredményeket kell felmutatni, és fokozódó igény esetén el kell gondolkodni azon, miként lehetne a szaktanácsadókat akár szervezett keretek között, kontrolláltan foglalkoztatni. Ezt követően ennek feltételrendszerét is ki kell dolgozni egy iskolai végzettség, eredményes vizsgához kötött névjegyzék felállításával, amelyből a nyomozó hatóság és az ügyészség jó referenciákkal rendelkező, gyorsan mobilizálható szaktanácsadói segítséget vehet igénybe a felderítés támogatása és a bizonyítás előkészítése érdekében oly módon, hogy a szakmai függetlenségük a szakértői intézetekben dolgozó igazságügyi szakértőkhöz hasonlóan garantálható legyen.

A kormányrendelet szabályai

A törvény szabályait kibontó korábbi, már nem hatályos 23/2003. (VI. 24.) IM-BM együttes rendeletből két alapvető fontosságú szabály is törvényi szintre emelkedett a korábban említett módon²⁶, egyes szabályok más cím alá kerültek az új 100/2018. (VI. 8.) Kormányrendeletben (továbbiakban: Nyer.)²⁷, vagy éppen teljesen eltűntek²⁸, így nem jelentek már meg az új rendeletben. A jogalkotó tehát úgy érezhette, a szemle szabályai kiüresedtek. A Nyer-ben így mindössze egy szabály maradt, amely szerint, ha személy azonosítása vagy egyéb okból testszemle lefolytatása indokolt, úgy az elvégezhető²⁹. Pedig nagy szükség lett volna egyes nagyobb jelentőségű kriminalisztikai ajánlások beemelése akár a hatályos ORFK utasításból³⁰, amely így a számon kérhetőség és az átlátható-

26 Nyer. 32. § és 34. §.

27 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól 84. § (2) bekezdés.

28 Nyer. 33.§; 35.§ (6) bekezdés.

29 Nyer. 72. §.

30 13/2012. (VII. 30.) ORFK utasítás a büntetőeljárások keretében lefolytatandó szemlék végrehajtásáról és a bűnügyi technikai tevékenység egységes szabályozásáról.

ság révén szélesebb körben biztosította volna a büntetőeljárás alanyainak jogaik érvényesítését. Ilyenek a helyszínbiztosítás kriminalisztikai szabályai és a bizonyítási eszközök csomagolásának követelményei is.

A szemle szabályozásának jövőbeni feladatai

A szemle szabályozásának törvényi alapjai az új büntetőeljárás törvény üdvözlött változásaival immáron helyükre kerültek, mivel modern, a gyakorlathoz igazított, haladó szemléletet közvetítenek. Örvendetes az is, hogy a 12/2018 (VI. 12.) IM rendelet a kép- és hangfelvétel szabályait részletesen szabályozza, ezzel eligazodást ad a jogalkalmazó számára, továbbá segíti a kriminalisztikai ajánlások kidolgozását, egyúttal növeli a rekonstruálhatóság követelményének történő megfelelést is. Változatlanul indokolt azonban a törvény szabályait kibontó Nyer. kiegészítése az egyes kriminalisztikai szabályokkal a fentebb leírtak szerint. A szemle pontos, átlátható és hivatkozható szabályozása azonban nem csak a jogszabályokban, hanem a szakmai irányelvek szintjén is kiemelten fontos. Szükség van egyrészt a hatályos Be. alapjain a szemlével kapcsolatos kriminalisztikai ajánlások újragondolására, másrészt az új jogintézmény, a telekommunikációs eszköz alkalmazásával összefüggő ajánlások megalkotására (Czebe–Kovács, 2017, 283–287.), harmadrészt pedig a szemle során használt új krimináltechnikai eszközök (drónok, informatikai és nyomkutató eszközök stb.) szakmai protokolljainak kidolgozására (Benedek, 2018). Mindezek tapasztalatai alapján pedig egyre sürgetőbb a szemletevékenység akkreditációjának végrehajtása, megfelelve ezzel az EFSA 2020 elvárásainak (Czebe, 2015, 53–43.; URL3), amelynek előkészítése a 2013 és 2016 közötti időszakban a Bűnügyi Szakértői és Kutató Intézet Bűnügyi Technikai Főosztályán végbement. (Gárdonyi, 2016, 21.) Ezzel összefüggésben természetesen a laboratóriumok akkreditációja is kiemelten fontos (Kertész, 2002, 26.), amely a Nemzeti Szakértői és Kutató Központban döntően már megtörtént. (URL4) A modern bűnügyi szemlék lefolytatásához szükséges eszközpark és szervezeti elem szintén rendelkezésre áll. Talán a legnehezebb feladat a szemlét végrehajtó nyomozó szervek tagjainak gondolkodásmódját formálni, amely a modern jogi szabályozást követve egy jól szervezett, rekonstruálható, szakszerű és átlátható szemletevékenység elsajátítását jelenti. Ehhez a célhoz csak egy magas színvonalú alap- és továbbképzési rendszeren, jól kidolgozott és széles körben elfogadott szakmai protokollon, minőségbiztosított tevékenységen keresztül vezethet az út, amelyben mindannyiunknak van feladata és felelőssége.

Felhasznált irodalom

- Benedek Z. (2018): *Digitális adatok a helyszínen*. Belügyi Szemle, 7–8, 147–160.
- Bitzer, S. – Heudt, L. – Barret, A. – George, L. – Van Dijk, K. – Gason, F. – Renard, B. (2017): *The introduction of forensic advisors in Belgium and their role in the criminal justice system*. Science & Justice, 177–184.
- Bitzer, S. (2018): *Factors leading to the involvement of Forensic Advisors in the Belgian criminal justice system*. Forensic Science International, 181–188.
- Bócz E. (2017): *Az ügynevezett romagyilkosságok ügyének néhány tanulsága*. Belügyi Szemle, 7–8, 5–37.
- Belovics E. – Erdei Á. (szerk.) (2018): *A büntetőeljárás törvény magyarázata*. Budapest: HVG ORAC
- Czebe A. (2019): *A bűnjel etimológiája*. Kúriai Döntések, 9., 272–280.
- Czebe A. (2015): *A forenzikus tudomány európaizálódásának kezdő lépései*. In: Kecskés Gábor (szerk.): *Doktori Műhelytanulmányok 2015*. Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 49–57.
- Czebe A. (2017): *A kriminalisztikai azonosítás törvényszerűségei*. Magyar Bűnüldöző, 1–2., 67–74.
- Czebe A. – Kovács G. (2017): *How Cognitive Infocommunications Play a Critical Role in Shaping the Future of Forensic Sciences: Defining Forensic Cognitive Infocommunications*. In: Baranyi Péter (ed.): *Proceedings of 7th IEEE Conference on Cognitive Infocommunications*. Budapest, IEEE Hungary Section, 283–287.
- Déri P. – Budai A. (1991): *Korszerű bűnüldözés*. Budapest: Országos Rendőr-főkapitányság
- Gárdonyi G. (2011): *Szemelvények a bűnügyi technika hazai történetéből*. Belügyi Szemle különszám, 89–99.
- Gárdonyi G. (2016): *A bűnügyi technikai szakterület hazai eredményei*. Belügyi Szemle, 7–8, 9–23.
- Gárdonyi G. (2018): *Újra a szemle jogi szabályozásáról*. Rendőrségi Tanulmányok, 1, 132–146.
- Katona G. (1972): *A nyomozás egyes kérdéseinek intézménytörténeti áttekintése*. Jogtudományi Közlöny, 10, 519–526.
- Kertész I. (2002): *A rendőrségi laboratóriumok integrált minőségirányítási rendszere*. Belügyi Szemle, 8, 26–34.
- Kovács G. (2013): *A helyszíni szemle normatív szabályozásának igénye és lehetőségei a büntetőeljárásban*. In: Szoboszlai Kiss Katalin – Deli Gergely (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére*. Győr: Universitas Győr Nonprofit Kft., 292–299.
- Nogel M. – Czebe A. – Kovács G. – Pádár Zs. (2019): *A work in progress - accreditation of forensic DNA laboratories as a part of the „European Forensic Science Area 2020 (EFSA 2020)” concept*. Forensic Science International Genetics Supplement Series 7.
- Pásztor L. (2016): *A 3D térszkenner működése, tapasztalatok, lehetséges további felhasználási területek*. Belügyi Szemle, 7–8, 61–69.
- Székely J. (1976): *Szaktanácsadók és szakértők*. Jogtudományi Közlöny, 2, 80–88.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Szent László Dekrétumainak Második Könyve 5. fejezet a lopott jószág nyomon kereséséről.* <https://mek.oszk.hu/01300/01396/html/01.htm>

URL2: <https://birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/tavmeghallgatas-elismeresben-re-szesult-az-orszag-os-birosagi-hivatal>

URL3: *Kovács Gábor – Nogel Mónika: The Accreditation of Forensic Laboratories as Component of realizing the European Forensic Science 2020 Concept.* <https://www.cepol.europa.eu/sites/default/files/science-research-bulletin-10.pdf>

URL4: <https://www.nah.gov.hu/main-search?utf8=%E2%9C%93&search%5Bquery%5D=nszkk> és <http://www.nszkk.gov.hu/akkreditalt-modszerek-eljarasok>

Héder Klára

Az anticipált megfigyelés, mint az antikorrupciós eredményesség egyik gátja

Anticipated surveillance as one of the barriers to success in anti-corruption efforts

Absztrakt

A tanulmány a KÖFOP-2.2.3–VEKOP-16-2016-00001. projekt keretében kialakított, Integritás: szilárd erkölcsiség a gyakorlatban című, 15 modulból álló e-learning tananyag kialakításának folyamatát mutatja be. Ismerteti a korrupcióval és az integritással kapcsolatos társadalmi, szervezeti, és pszichológiai (háttér)tényezők feltételezett oktatás-módszertani következményeit, külön hangsúlyt fektetve a résztvevők által feltételezett megfigyelés gátló hatásaira, illetve ezek kivédésére alkalmazott oktatás-módszertani megoldásokra.

Kulcsszavak: integritás, korrupció, SZEM-modell, anticipált megfigyelés, e-learning, tananyagfejlesztés

Abstract

The study is based on KÖFOP-2.2.3 - VEKOP-16-2016-00001 project and describes the process of developing an e-learning curriculum, ('Integrity: Solid Morals in Practice'), developed within the framework of the project. It introduces the assumed educational-methodological consequences of the social, organizational and psychological background factors in connection with corruption and integrity. It puts an emphasis on the inhibiting negative effects of the surveillance anticipated by the participants; and on the educational-methodological solutions applied to eliminate these effects.

Keywords: integrity, corruption, SZEM (Hung. abbr. for Indicator of Solid Morals) model, anticipated surveillance, e-learning, curriculum development